

Er Ukraine næste offer?

Vibeke Sperling

Ukraine appellerer indtrængende til NATO om at bringe det ud af den interessesfære, som Rusland er i færd med at genetablere. Men når det gælder medlemskab af NATO har Ukraine skudt sig selv i foden med langtrukken indenrigspolitisk kævl

“Rusland har ingen ret til en ‘indflydelsessfære’ i Ukraine eller det øvrige Østeuropa, og Vesten skal gøre det klokkeklart”, skrev avisen *Kyiv Post* i slutningen af november som afspejling af den frygt, som er udbredt i landet, for at blive næste offer for russisk militær indgriben efter Georgien i august.

Alle slags rygter har siden været vedholdende i den ukrainske hovedstad om russiske forberedelser til at gribe ind i Ukraine. Russiske soldater skulle gemme sig i ukrainske uniformer i Kijev, og russiske fly skulle have bragt tropper ind i landet, parate til at nedkæmpe eventuelle demonstrationer imod Ruslands forsøg på at slå fast, at Ukraine er dets interessesfære.

Ingen af rygterne kunne verificeres, “men den russiske ambassade (i Kijev, red.) hjalp ikke med at fjerne

mistænksomheden, da den tvetydigt erklærede, at ‘den hverken kan be- eller afkræfte rygterne’. Problemerne med Rusland er i denne tid, at rygterne fremstår som troværdige”.

“Den forestilling, at Rusland kan udstikke diktater til Ukraine og aktivt styre dets indre anliggende, er lige så vanvittig som forestillingen, at USA kan diktere Canada”, skrev *Kyiv Post*, der generelt maner til besindighed, mens andre ukrainske medier har fremstillet en russisk invasion som noget nær en realitet. Men *Kyiv Post* afspejlede også moderate ukraineres frygt med ordene: “Vestlige magter lod Østeuropa falde i det aggressive Moskvas klør i 1945. De bør ikke gøre det igen”. Men hidtil har Vesten kun sikret, “at det nye russiske imperium forbliver en tungtvejende fantasi for Putin og hans kumpaner”.

Behov for sikkerhedsgarantier

Hvis dommedagsforudsigelserne bliver til virkelighed, vil Ukraine klare sig meget bedre end Georgien, "men resultatet vil i sidste ende blive næsten det samme med nederlag for Ukraine", konkluderer den ukrainske kommentator Alina Pastukhova i en analyse af magtforholdet.

Ukraine har fem gange så mange soldater som Georgien, "men er ingenting i sammenligning med Rusland". Og Ukraines syv fungerende krigsskibe er dværge ved siden af den russiske Sortehavsflådes 46 fuldt armerede krigsskibe, der er strategisk baseret i Sevastopol på Krim Halvøen. Her ligger hundredvis af andre russiske marinefartøjer, og Sevastopol har et stort russisk flertal, hvoraf mange ønsker sig tilbage til Rusland, påpeger den ukrainske kommentator.

Ukraines præsident, Viktor Jusjtjenko, har efter krigen i Georgien intensiveret sine forsøg på at få en skeptisk befolknings støtte til NATO-medlemskab. Han taler til overbeviste i det vestlige Ukraine, men til modstandere blandt de syv millioner russere i landets østlige del og på Krim.

"Det, som skete i Georgien, er det bedste eksempel på, hvordan militær indgriben og problemer om territorial integritet kan blive tvunget ned over et land, der ikke har nogle kollektive sikkerhedsgarantier", sagde Jusjtjenko i en af sine mange tv-taler om behovet for at bringe lan-

det ud af det sikkerhedspolitiske vakuum og ind i NATO.

Som Georgien er Ukraine også "truet på sine grænser og det betyder, at vi kan være på randen af en alvorlig militæraktion", sagde præsidenten med henvisning til, at ledende russiske politikere gør krav på Krim-halvøen, hvor den russiske Sortehavsflåde har til huse i Sevastopol.

Jusjtjenko skærpede ensidigt betingelserne for Ruslands leje af Sevastopol og tilbød NATO at bruge Ukraines avancerede radarsystem. Han måtte dog foretage tilbagetog, når det gjaldt trusler om at smide den russiske flåde ud, før lejekontrakten udløber i 2017. Ukraine måtte også trække trusler tilbage om at forhindre, at russiske krigsskibe, som blokerede Georgiens kyst efter den russiske invasion, kunne vende tilbage til Sevastopol.

Chefredaktøren for *Kyiv Post*, Stephen Bandera, afviste i den forbindelse i en samtale, jeg havde med ham, at der var umiddelbar fare for militært angreb. "Der er tale om en lang historie af ukrainsk-russiske konflikter, som hidtil er løst uden åben militær konfrontation. Ukraine er en langt større mundfuld for Rusland, ti gange større end Georgien og den næststørste de tidligere sovjetrepublikker efter Rusland. Men Ukraines militær er i så ringe en stand, at det heller ikke vil vove noget, som den seneste tids ukrainske neddæmpninger af retorikken har vist. Ukraine bør optræde mere

forsigtigt end Georgien over for russiske provokationer”.

Jusjtjenko har ofte hævdet, at Ukraine har et stort demokratisk forspring frem for Rusland?

“Ukraine er mere demokratisk, men har ikke konsolideret de demokratiske landvindinger fra den Orange Revolution (i 2004). Ukrainiske ledere har brugt flere kræfter på at skændes om magtfordelingen og fordelingen af arven efter Sovjetunionen end på landets demokratiske udvikling”.

Ukraines muligheder for at få en handlingsplan for medlemskab af NATO (MAP) så Bandera ikke lyst på: “Ukraine må vise bedre demokratiske resultater. Den russiske Sortehavsflåde i Ukraine betyder jo også, at landet ikke kontrollerer sine egne grænser, som NATO-medlemskab kræver. Så det er Moskva, som har nøglen, og det vil gøre alt for at forhindre både ukrainsk og georgisk NATO-medlemskab. Krisen om Georgien har jo vist, at der er meget lidt, som NATO kan eller vil gøre”.

Jusjtjenkos brug af Georgien-krigen til at presse for NATO-medlemskab bekymrer Leonid Kravtjuk, Ukraine første præsident som uafhængigt land.

“Verden er ikke noget roligt sted i dag. Krige bryder ud og før det involverer sig, må Ukraine have mere styr på sin sikkerhedspolitik”. Med en svag hær og uden sikkerhedsgarantier vil “Ukraines velfærd, suverænitet og uafhængighed være umu-

ligt at forsvare”, sagde Kravtjuk på en pressekonference.

Næsten alle Ukraines våben er fra sovjettiden og dermed forældede, men en vis produktion af nye våben har fundet sted, og Ukraine eksporterer bl.a. våben til Georgien.

Den ukrainske netavis, *forUM*, skrev: “Hvad kan Ukraine gøre på kort sigt for at beskytte sig selv imod den brutale nordlige nabo? Ganske enkelt at rykke tættere på store venner, der i det mindst på det psykologiske plan kan afskrække den store muskelmand”.

Men der er blevet længere vej at rykke, for den russiske invasion i Georgien fik i praksis NATO-medlemskab for både Georgien og Ukraine længere væk i debatten i Vesteuropa.

Ikke den rette leder

ForUM roste Jusjtjenko for, “efter megen tøven og mange kompromiser”, at have optrådt som “virkelig leder. Efter fodslæberi om NATO-spørgsmålet må EU straks knytte Kijev og Tbilisi nærmere til sig. Det vil ikke bare afskrække Rusland fra yderligere aggression, men også beskytte EU ved dets egne grænser, især fordi de to lande er nøgleruter for energitransit, der går uden om Rusland”.

Men styrtdykket i Jusjtjenkos popularitet har vist, at befolkningen ikke ser ham som den rette leder. Det skyldes ikke hans udenrigspoli-

tik, men evindeligt politisk kævl med især ministerpræsident Julia Tymosjenko.

Det betyder også, at Ukraine har skudt sig selv i foden og kan takke sig selv for tilbageslag i mulighederne for integration i EU og NATO, mener Borys Tarasyuk, tidligere udenrigsminister og nu formand for det ukrainske parlaments udvalg for integration i Europa.

“Uden den politiske konfrontation imellem parlamentet og præsidenten kunne vi have forventet en handlingsplan for medlemskab af NATO på alliansens udenrigsministermøde i december. Nu bliver det tidligst på NATOs topmøde i april næste år, og kun hvis vi forinden har formået at skabe politisk stabilitet”, sagde Tarasyuk, da jeg talte med ham under hans besøg i København i september. Han fandt det ekstra beklageligt, da krigen i Georgien ellers styrkede argumenterne for de NATO-medlemmer, der ønsker Ukraine tilnærmet alliancen. “Krigen viste jo, at vi står over for et andet Rusland, som der bør gøres noget imod, herunder styrkelse af Ukraines sikkerhed”.

Konflikten med parlamentet

Tilbageslag for Jusjtjenko skyldtes især hans konflikt med parlamentet og Tymosjenko, efter at præsidenten udskrev valg til begyndelsen af december. Siden udskød han det til senere i december og så til 2009, efter

at parlamentet blandt andet havde afvist at afsætte penge til at holde valg.

Tarasyuk er medlem af præsidentens fraktion, Vort Ukraine, i parlamentet, men havde talt kraftigt imod udskrivelse af valg, “fordi over 70 procent af befolkningen var imod, og fordi vi i stedet burde stå sammen for at klare konsekvenserne for vort land af den globale krise”.

Tarasyuk sagde, at det ikke mindst smerter ham at se slagsmålet imellem revolutionsheltene, præsident Viktor Jusjtjenko og ministerpræsident Julia Tymosjenko, da han har samarbejdet tæt med dem begge og var ansvarlig for de internationale relationer under den Orange Revolution, hvor han rejste i pendulfart mellem Kijev og Bruxelles.

Mange ukrainere føler sig forrådt af de to daværende revolutionsledere ifølge lederen af Socialistpartiet, Oleksandr Moroz, der ved det fjerde jubilæum for den Orange Revolution, sagde, at den var “symbol på ukrainernes forening”, men at de daværende ledere nu er bange for årsdagen.

“De lovede at komme på Frihedspladsen hvert år og rapportere om, hvad de har udrettet i året. Men kongerne har ingen tøj på. De er bange for Frihedspladsen. Folkets erindring om Frihedspladsen bliver deres politiske dødsdom”, sagde Moroz. Endnu ser det imidlertid ud til, at Julia Tymosjenkos parti vil klare sig godt ved et kommende valg.

Ukraine og EU

Til spørgsmålet om det uendelige politiske kaos også har skadet Ukraines muligheder for tilnærmelse til EU, sagde Tarasyuk:

“Vi har sat vore venners tålmodighed ikke bare i NATO men også i EU på en urimelig hård prøve, men forholdet til EU er ikke direkte påvirket. På EU-Ukraine topmødet 9. september tog EU et meget vigtigt skridt fremad, da det erklærede sig parat til forhandlinger om visumfrihed, som nu er startet”.

Fungerer EU's naboskabspolitik over for Ukraine?

“Nej. Det var fra starten et forkert koncept, der puttede Ukraine i samme skuffe som Marokko, Libyen og Palæstina. Ukraines regering har accepteret det og satset på 'handlingsplanen' for samarbejdet med EU. Det er gået op for EU selv, at konceptet var forkert, så nu drøftes Sveriges og Polens forslag til tættere samarbejde”.

Naboskabsprogrammet var fra starten en erstatning for Ukraines ønske om en tilkendegivelse fra EU af, at det kan blive medlem, når det opfylder betingelserne. På EU-Ukraine topmødet var der ingen direkte omtale af muligt medlemskab, men fra ukrainsk side blev det dog set som et lille fremskridt, at artikel 49 blev nævnt i slutdokumentet, og den angår medlemskab.

Sploitelsen imellem Jusjtjenko og Tymosjenko støtter kun skeptikerne

i EU i, at Ukraine er meget langt fra at opfylde betingelserne for medlemskab. Det kan ikke benægtes, men det er svært at forstå, hvorfor Ukraine ikke kan stilles medlemskab i udsigt, når det engang opfylder betingelserne.

Har Rusland udnyttet øget skepsis i EU og NATO til at intensivere presset på Ukraine efter invasionen i Georgien?

“Retorikken er mere aggressiv end normalt, men vi har vænnet os til det. Det var jo allerværst i begyndelsen af 1990'erne med striden om atomvåbnene på ukrainsk jord og om Sortehavsflåden, men vi kom igennem det med skindet på næsen”.

En af de hårdeste konflikter på det seneste har intet af gøre med Georgien, men er om hungerekatastrofen 1932-33, Holodomor, som Ukraine søger internationalt anerkendt som folkemord, da der var tale om Stalins bevidste politik for udsultning af ukrainere med fire til ti millioner dødsofre til følge.

“Det er meget uigennemtænkt af Rusland at afvise at anerkende det som folkemord. De tager jo dermed indirekte ansvaret ved at optræde så hysterisk imod en anerkendelse”, sagde Tarasyuk.

Sortehavsflåden

Til spørgsmålet om den russiske flåde nogensinde vil forlade Sevastopol, sagde Tarasyuk: “Russiske ledere giver modstridende signaler. Vice-

ministerpræsident Ivanov sagde for nylig, at Rusland vil respektere, hvis Ukraine ikke vil forlænge lejekontrakten efter 2017”.

Rusland er parat til at betale mere, men trods Ukraines økonomiske problemer kan Rusland næppe købe sig til Sevastopol. “Jeg tror ikke at nogen ukrainsk autoritet kan fravige artikel 17 i forfatningen, der forbyder fremmede tropper på ukrainsk jord”, sagde Tarasyuk.

Ifølge det russiske nyhedsbureau Interfax har Ruslands flådekommandant, admiral Vladimir Vysotskij, sagt, at Sortehavsflåden måske flyttes til Middelhavsområdet. Og Leonid Ivasjov, præsident for det Russiske Akademi for Geopolitik, har sagt, at Tartus i Syrien kan blive hjemsted for flåden. Nogen i Rusland har således indstillet sig på, at Ukraine vil have den russiske flåde ud.

Men modstanderne har mobiliseret med udgangspunkt i, at Sortehavsflåden fyldte 225 år i maj 2008. I den store fest i Sevastopol deltog de russiske politikere, som kæmper mest aktivt for at bevare basen under russisk kontrol, herunder Moskvas borgmester Jurij Lusjkov og Ruslands NATO-ambassadør Dmitrij Rogosin.

Lusjkov sagde, at byen og havnen “er Den Russiske Føderations legitime ejendom”. Lusjkov kobler også basekonflikten sammen med Ukraines eventuelle medlemskab af NATO. Ifølge venskabs- og samarbejds-

aftalen, som NATO og Rusland underskrev i 1997, anerkender Rusland Krim som ukrainsk. Men Lusjkov har sagt til bladet *Rossijskaja Gaseta*, at hvis NATO giver Ukraine en handlingsplan for medlemskab, vil Rusland trække sig fra aftalen og således ikke længere acceptere Krim som ukrainsk.

Ukrainsk protest

Ukraines Sikkerhedstjeneste (SBU) erklærede Lusjkov persona non grata i Ukraine for hans trusler imod Ukraines suverænitet. I en protest imod det skrev Ruslands udenrigsministerium, at Lusjkov “kun har udtrykt en mening, som svarer til flertallet af russernes, efter at de med smerte oplevede Sovjetunionens sammenbrud”.

Det kom ikke som nogen overraskelse, at det udløste en ukrainsk protest, at ikke kun Lusjkov, men også udenrigsministeriet i Moskva truer Ukraines suverænitet.

Ifølge den russiske erhvervsavis *Kommersant* truede daværende præsident Vladimir Putin på NATOs topmøde i Bukarest i april slet tilsløret med, at Rusland vil kræve Krim tilbage, hvis Ukraine bliver medlem af Nato.

Krim er en autonom region i Ukraine, og lokalparlamentet har erklæret halvøen for NATO-fri zone.

Rusland svinger således imellem at rasle med sablerne og fastholde, at Ukraine med fredelige midler

kan overtales til at lade Sortehavsflåden blive på Krim. Det har længe været drøftet blandt russiske politikere og i landets medier, om en opstand blandt det russiske flertal på Krim kan give anledning til russisk militær indgriben. Det kaldes 'Kosovo-modellen'.

Blandt landene, der støtter ukrainsk NATO-medlemskab er Polen, Estland, Letland, Litauen, Sverige og Storbritannien, mens Holland, Belgien og Tyskland vender sig imod det på grund af udvidelsestræthed og for Tysklands vedkommende formentlig af frygt for at belaste relationerne til Rusland yderligere.

USA har imidlertid opretholdt presset på sine europæiske allierede for optagelse af Ukraine og Georgien i NATO. I slutningen af november sagde USA's ambassadør i Ukraine, William Taylor, til det ukrainske blad *Golos Ameriki* (Amerikas Stemme), at Ukraine er parat til medlemskab af NATO og at USA vil støtte, at landet springer over MAP og optages direkte som medlem, så snart det har imødekommet alle kriterier.

Ukraines økonomi i frit fald

Der savnes reformer i retsapparatet, skattesystemet og administrative reformer, og ukrainsk økonomis afhængighed af verdensmarkedet har manifesteret sig med stor tilbagegang for stål- og kemiindustri.

En rekordhøst med 50 millioner

ton korn, rekord i de sidste 20 år, blev taget som tegn på, at vejrgruderne har større indflydelse end det politiske liv, men det gælder ikke for industrien.

Mens EU er mest optaget af egne problemer med den globale krise, afstabiliserer den i hastigt tempo Europas mest sårbare lande. Det er de såkaldt opstigende økonomier, postkommunistiske lande, som ellers i årevis har vist imponerende vækstrater.

IMF har givet tilsagn om et stort lån til Ungarn og Ukraine. Det er imidlertid et drastisk skridt at gå til IMF på grund af de hårde lånebetingelser som fx kraftig beskæring af statens udgifter, der vil ramme de svageste. Det er langt værre for Ukraine, der ikke som Ungarn står på EU-medlemskabets støttepiller. Samtidig blokerer det politiske kaos i Ukraine for effektive kriseindgreb. Og det er et tilsyneladende eviggjort fænomen. Siden den Orange Revolution har ingen ukrainsk regering overlevet mere end et år.

Det hårdt tiltrængte lån på 16,5 mia. dollar fra IMF har været truet af den politiske maratondyst imellem præsidenten og ministerpræsidenten, da IMF's forhandlere ikke kunne være sikre på, at aftaler indgået med denne regering respekteres af den kommende.

"I stedet for brød tilbydes ukrainerne politisk cirkus igen. Hvorfor mon de tror, at vælgerne stadig er ivrige efter at vide, hvem som har

mest viljestyrke – præsidenten eller ministerpræsidenten. Er du?”, spurgte det ukrainske ugemagasin *Zerkalo Nedeli*.

En vækstrate på gennemsnitlig knap otte procent i de forudgående fire år bragte Ukraine på internationale investorers radarskærme, men nu rasler Ukraine ned i internationale kreditværdighedsvurderinger, og investorer trækker sig ud. Valutaen *hryvnia* har nået et historisk lavpunkt, og inflationen er Europas højeste og ventes at lande på et gennemsnit på omkring 25 procent i år.

Vækst uden reformer

“Ukraine har vist det bemærkelsesværdige at have ‘vækst uden reformer’, men denne væksts potentialer er så godt som udtømte”, har Igor Burakovskij, direktør for Institut for Økonomiske Studier i Kijev, påpeget på en pressekonference, hvor han kaldte ekstraordinært valg et dødsensfarligt eksperiment for økonomien.

Ukrainerne kan registrere, at byggekranerne ikke længere svinger i Kijev og andre store byer. Hundredvis af stålarbejdere har fået fyresedler, og hundredtusinder ventes at følge efter, da den økonomiske nedtur primært rammer den vigtigste eksportartikel, stål.

Ukraine har eksporteret stål og støbejern til Mellemøsten, tidligere sovjetrepublikker og Vesteuropa, men efterspørgslen og dermed pri-

sen er dalet dramatisk. Produktionen i landets metalindustri, der har stået for 40 procent af eksporten, er dalet med 30 procent i år. Der er også bebudet fyring af hver femte i statsadministrationen. Objektivt set ganske fornuftigt at slanke det opsvulmede bureaukrati, men sammen med fyringer i industrien vil det skabe hundredtusinder af vrede ukrainere.

Midt i det økonomiske tilbageslag har Ukraine måttet acceptere, at Gasprom i løbet af tre år vil øge prisen for russisk gas til Ukraine til verdensmarkedsniveau. Umiddelbart har det medført forhøjelse af gasprisen til ukrainske hjem med 35 procent fra 1. december. Det vil selvfølgelig ramme de fattigste hårdest.

Og sidst i november truede Gasprom med afbrydelse af gasleverancer ved årsskiftet, hvis ikke Ukraines gæld for de seneste måneders leverancer blev betalt straks.

Blandt recessionstegnene er også et fald på 70 procent på det hidtil boomende ukrainske aktiemarked. Mens EU-lande taler om, hvornår finanskrisen rammer den virkelige økonomi, er det allerede sket i Ukraine. Det ventes kun at blive værre, og Ukraine har ikke som det også ekstraordinært hårdt ramte Rusland store valutaeserver at stå imod med.

IMF-lånet kan redde landet fra en ren katastrofelanding. Men et hurtigt valg vil komplicere mulighederne for egen redningsindsats, da der

er erfaring for, at regeringsdannelse i Ukraine kan tage måneder, og intet tyder på, at det bliver anderledes denne gang. En stat med permanent politisk kaos har ikke meget andet at tilbyde partnere end tomme ord.

Det inviterer i stedet en af dem, Rusland, til at fiske i rørte vande for øget politisk og økonomisk indflydelse. EU bør også af den grund interessere sig meget mere for Ukraine, men primært for at hjælpe al-

mindelige ukrainere ud af et økonomisk morads, der skaber faretruende social uro. Den største hjælp til selvhjælp vil formentlig være en krisekoalition, der kan sikre, at parlamentet og regeringen endelig kan komme til at fungere og komme ud af den fælmede Orange Revolutions personfikserede skygge.

Vibeke Sperling er journalist på Politiken.